

**ПРЕДЛОЖЕНИЕ
ДО МИНИСТЪРА НА НАРОДНАТА ПРОСВЕТА
ОТНОСНО УЧЕБНОТО СЪДЪРЖАНИЕ ПО ГЕОГРАФИЯ
В ГОРНИЯ КУРС НА ЕСПУ (VIII—XII КЛАС)**

Изграждането на развитото социалистическо общество в условията на научно-техническата революция предполага все по-интензивно, по-рационално и хармонично взаимодействие между човека и природата, усъвършенствуване структурата на стопанството и управлението им. С това значително нараства ролята на географската култура на населението, а тя се изгражда главно в училището. Ето защо учебното съдържание по география в VIII—XII клас трябва да претърпи съществени изменения, отговарящи на настъпилите изменения в развитието на географската наука и нарасналата роля на географията като учебна дисциплина за обучението, възпитанието и развитието на учениците.

През последните десетилетия рязко се измениха теоретичните и методологичните основи на географията съобразно с новите цели и задачи на географските изследвания, насочени към изучаване на сложните, исторически изменящи се взаимоотношения между човешкото общество и природната среда в териториален аспект. От описателна наука тя се превърна в конструктивно-прогнозна, действена наука, разкриваща закономерностите на природните и социално-икономическите процеси и техните взаимоотношения. Измениха се и се разшириха взаимоотношенията на географията като наука с останалите природни и обществени науки — тя се утвърди като предимно синтезираща наука, изучаваща разностранните и многопосочни връзки на човешкото общество и природата, конкретизирани в обкръжаващата човека среда. Този синтез намира най-ярка изява в проблемите, свързани с рационалното природоползване, опазването и обогатяването на природната среда и прогнозиране на нейните изменения, рационалното разположение на производителните сили, териториалното устройство, изграждането на хармонична жизнена среда и нейното управление. При решаването на тези проблеми с голямо социално-икономическо значение географската наука се интегрира с редица сродни науки и техните приложни направления, като икономиката, селищното устройство и архитектурата, геологията и особено инженерната геология, физиката и нейните

приложни направления (метеорологията, сеизмологията), биологията и др. Така схващана и развивана през последните години, географията се утвърди като наука, имаща конкретна и важна роля в общия научно-технически прогрес, отделните проблеми на който за нашата страна бяха задълбочено разгледани и изяснени в решенията на Февруарския пленум на ЦК на БКП (1985 г.)

Поради това учебното съдържание в VIII—XII клас трябва да се приведе в необходимото съответствие със съвременната география.

Географията е една от основните учебни дисциплини в ЕСПУ с голямо познавателно и миогледно значение. Тя много допринася за икономическото, политическото и екологическото образование на подрастващите, за тяхното професионално ориентироване. В процеса на изучаването на географията се изграждат важни черти на социалистическата личност — патриотизъм, интернационализъм, активна жизнена позиция — готовност за труд в полза на обществото, за опазване и обогатяване на природната среда и др. Особено важна в тази насока е ролята на родната география. В своето встъпително слово на Юлския пленум на ЦК на БКП по въпросите на образованието през 1979 г. др. Тодор Живков постави географията на България сред онези учебни дисциплини, които никоя учебна програма не може да си позволи да пренебрегне, без това да се отрази върху качеството на младите поколения, а оттам и на нацията.

За голямо съжаление в сега действащия учебен план географията единствена от основните общообразователни дисциплини остана да се изучава само до IX клас включително. Това не съответствува на замисъла на общозадължителната подготовка, където учениците не се подготвят за бъдещи филолози, математици и физици, химици и биолози, историци или географи, а получават знания из областта на тези науки, необходими на всекиго независимо от бъдещата му професионална дейност. В нея всички основни учебни дисциплини, а значи и географията, трябва да бъдат застъпени до последния клас в първата степен на ЕСПУ — X клас, и то с немного различен хорариум. Без извеждане на географията в X клас практически не е възможно оптимално разполагане на учебния материал по класове. От друга страна, не може да се осигури естествена връзка и приемственост между общозадължителната и свободноезбираемата подготовка.

Практиката показва, че поради изложените дотук причини обучението по география страда от сериозни недостатъци. Курсовете в VIII и особено в IX клас са претрупани. Намаленият наполовина (в сравнение с близкото минало) хорариум на родната география се явява непреодолима пречка за нейното пълноценно изучаване. Не може да се реализира образователно-възпитателният

потенциал на програмата: часовете за изучаване на родния край (по писмено нареждане на МНП) отпаднаха; не стигат часовете за практически уроци, учебни екскурзии и уроци за преговор, а дори за изучаване на всички методични единици. При това някои от тях (напр. Климат на България, Хранително-вкусова промишленост и др.) неизбежно са информационно претоварени.

Затова в системата на учебно-възпитателната работа в ЕСПУ, утвърдена от ВУС, в общата структура на учебното съдържание по география с основание се предлага географията да се изучава и в X клас. Считаме, че в условията на дванадесеткласното обучение в ЕСПУ, в VIII—X клас трябва да бъде утвърдена следната обобщена структура на учебното съдържание по география:

ГЕОГРАФИЯ. VIII КЛАС — с 3 часа. Обща икономическа география: теоретични основи на икономическата география; съвременна политическа карта на света; население и селища; световно стопанство; закономерности, принципи и фактори за развитие и териториално разположение на стопанските отрасли при капитализма и социализма; география на промишлеността в света; география на селското стопанство в света; география на транспорта в света. Икономическа и социална география на капиталистическите и развиващите се страни. Икономическа и социална география на социалистическите страни. Социалистическа икономическа интеграция.

ГЕОГРАФИЯ. IX КЛАС — с 2 часа. Географско положение и граници на България. Физическа география на България — обща част: релеф, геоложки строеж и полезни изкопаеми; фактори и елементи на климата в България, климатични области; подпочвени води, реки и езера в България; почви, растителност и животни; ерозия на почвите и борбата с нея. Видове природни ресурси; опазване на природата в България — опазване на земите, въздуха, водите, растителността и животинския свят. Особенности, красоти и богатства на природата в родния окръг и проблеми, свързани с нейното опазване. Физическа география на България — регионална част. Природните области в България — следствие от ландшафтната диференциация. Характеристика на географските им особености и основни закономерности. Проблеми, свързани със състоянието на природната среда и нейното опазване в отделните физикогеографски области.

ГЕОГРАФИЯ. X КЛАС — с 2 часа. Икономическа и социална география на България — обща част. Стопанска оценка на природните условия и ресурси на България. Население и трудови ресурси. Миграции на населението. Урбанизация. Типология на селищата. Общ преглед на народното стопанство. България и СИВ. Стопански отрасли — закономерности, принципи и фактори за тяхното развитие и териториално разположение. География на промишлеността в България. География на селското стопанство

в България. География на транспорта и икономическите връзки в България. География на туризма в България и другите отрасли на непроеизводствената сфера. Икономическа и социална география на България — регионална част. Основни въпроси на икономическото райониране на България. Характеристика на икономическите райони. Комплексна географска характеристика на родния окръг: географско положение, природни условия и ресурси, население и трудови ресурси, отраслова и териториална структура на стопанството, селищни системи.

В предлаганата обобщена структура на учебния материал по родна география се запазва относителната самостоятелност на курсовете по физическа и икономическа география на България, но те се изучават взаимосвързано и в единство. В първата част (IX клас) се изучават природните особености на територията на България със засилено внимание към ресурсния и екологичния аспект на разглежданите въпроси. Във втората част (X клас) се изучава социалноикономическата география на България със засилено внимание към технико-икономическия и екологичния аспект на разглежданите въпроси. Отделя се необходимото време и за изучаване географията на родния окръг — с оглед професионалното ориентиране на учениците по-подробно се разглеждат въпросите за трудовите ресурси и професиите в местните производства.

Налага се да подчертаем, че географията е природнообществена наука и в концепцията на МНП само условно може да бъде поставена в направлението „Идейно-политическо обучение“. Тя има много допирни точки с дисциплините в направлението „Природо-математическо обучение и възпитание“. Така например географските знания са важен компонент на интегралния курс „Човекът и природата, който се предвижда да се въведе във II степен на ЕСПУ. Те могат да бъдат представени чрез следните теми: „Изучаване на геосферите“, „Рационално използване на природните ресурси“, „Ръководни концепции и принципи за опазване на природната среда“. Що се отнася до свободноизбираемата подготовка по география, съществени изменения в структурата и обема на учебното съдържание не са необходими.

Предлаганата обобщена структура на учебното съдържание по география в горния курс на ЕСПУ VIII—XII клас ще даде възможност да бъдат разработени обновени учебни програми, осигуряващи висока географска култура у подрастващите — част от тяхната обща култура и необходимо условие за многостранното им развитие и ефективна реализация.

Чл. кор. проф. К. МИШЕВ, директор на ЕЦНЗ и Географския институт при БАН
проф. Т. ХРИСТОВ, председател на Българското географско д-во
Доц. Д. КЪНЧЕВ, зам.-декан на ГГФ-т на Софийския университет